

SOPRONI KÖNYVESPOLC

Sebők Richárd

Kónya Péter – H. Németh István:
(szerk.): *Mestá na sneme. Városok
a diétán*. Prešov, 2016. 350 pp.

A kötet a 2015. december 8-án Sopronban, a Magyar Nemzeti Levéltár Győr-Moson-Sopron Megyei Levéltár Soproni Levéltára és a Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézete által szervezett tudományos konferencián elhangzott előadások egy részének írott változatát, valamint az Eperjesi Egyetem kutatóinak tanulmányait tartalmazza. A szerkesztők határozott szándéka volt, hogy a szlovák és a magyar történettudományi kutatások eredményeit minél szélesebb körben ismertessék meg az érdeklődőkkel, ezért könyvükben mind szlovák, mind pedig magyar nyelven olvasható az összesen hat tanulmány és az egy forrásismertetés, melyeket angol nyelvű absztrakt vezet be a szlovák nyelvű szöveg előtt.

A szabad királyi városok és a felekezeti problémájához sok új adalékkal szolgál H. Németh István munkája, mely szerint a 17. század második felében a Magyar Királyságban végbement közigazgatási, városigazgatási és pénzügyigazgatási változások a nemzetközi tendenciákkal esnek egybe.¹ A 17. század utolsó harmadában az egyházpolitikai ügyek a várospolitikát tekintve a legproblematisabb kérdések közé tartoztak és fordulópontot hoztak a városigazgatás terén. Ettől az időszaktól kezdve az állam folyamatos ellenőrzése alatt tartotta a szabad királyi városokat, azok belső önkormányzatát, a városi tanács összetételét és ezeken felül a városi gazdálkodást is befolyásolni akarta. Ezt szolgálta a választási biztosok kiküldésének rendszere. Sopronban azonban ragaszkodtak a felekezeti paritás elvéhez, így az 1681. évi diétára az evangélikus Johann Serpilus(-Quendel)-t, a magyar várospolitikai kiemelkedő alakját és korának kiváló jogászát, valamint a katolikus Bartók János bírót küldték követként, utóbbit 1681 júniusában bekövetkezett halála miatt az ugyancsak katolikus Horváth Miklós váltotta a tisztségben. Mivel Johann Serpilus követi naplójának az a része nem maradt ránk, amelyben a diéta eseményeit írta le, így H. Németh kénytelen volt helyette a bártfai követ naplóját felhasználni. Végző következtetésként arra jut, hogy a „vizsgált városi diétai követ naplójából [...] egyértelműen kitűnik, hogy jóllehet a hagyományos városi érdekek felbukkantak a városi követ tevékenységében, a városi érdekek azonban alárendelődtek a felekezeti érdekeknek. A bártfai követ naplójából azonban az is kiderült, hogy ezen az országgyűlésen a kiemelkedő képességű városi követegyenísegek (elsődlegesen az evangélikus érdekeket keményen képviselő Johann Serpilus) felértékelődtek a diétai tárgyalásokon, hiszen

¹ H. Németh István: *Városi érdekvédelem felekezeti köntösben – a soproni követek az 1681. évi országgyűlésen*, 53–91.

tevékenységüket nem csupán az eredendően gyenge politikai befolyással rendelkező negyedik rend, hanem a nemesség is támogatta.” (89. o.)

Annamária Kónyová szerint az „1681-es soproni országgyűlés legfontosabb törvencikkei kétség kívül azok voltak, amelyek a szabad királyi városokat és azok felekezeti fejlődését érintették: a 25. és a 26. cikkely.” (339. o.) Az idézetnek megfelelően alaposan ismerteti a törvencikkek megszületésének körülményeit a szlovák és a magyar nyelvű szakirodalom eredményeinek felhasználásával. A szerző kiemeli, hogy a protestáns történészek által „tragikus gyászévtizednek” nevezett időszak után a soproni vallási cikkek egy egész évszázadra meghatározták a protestáns felekezetek jogi helyzetét. Azonban sem a protestáns, sem pedig a katolikus felekezet nem tartotta elegendőnek és kielégítőnek az elért kompromisszumot. Kónyová forrásismertetésének a végén mindkét említett törvénycíket teljes terjedelmében, szó szerint idézi a *Corpus Juris Hungarici*-ből.²

Peter Kónya a hat felső-magyarországi szabad királyi város tevékenységét mutatja be az 1681. évi soproni és az 1707. évi ónodi országgyűlésen.³ Az előbbi diétára vonatkozóan a két eperjesi követ, Stössel Mihály és Weber Frigyes jelentését használta fel forrásként. A 65 oldal terjedelmű levéltári anyag nehezen olvasható és rosszul áttekinthető, sok javítással, áthúzással és ismétléssel tarkított. Kónya a fentiekből arra következtet, hogy a dokumentum egy, a diétai ülések alatt készített piszkozat, nem pedig egy hivatalos követjelentés. Az 1707-es, Kónya által „felkelő-országgyűlésnek”⁴ nevezett (116. o.) eseményhez a bártfai követek Thaly Kálmán által 1875-ben már publikált naplóját dolgozta fel. A forrásról kifejti, hogy feltételezett készítője – Péchy Ádám polgármester – az országos ügyekkel szemben jelentősen komolyabb figyelmet fordított a várost közvetlenül érintő problémákra.⁵

Nagy János a Sopron és Buda szabad királyi város által az 1708 és 1792 közötti diétákra delegált városi követek összehasonlító, prozopográfiai elemzését kínálja az olvasónak.⁶ Hipotézise szerint a két város követei egyre többször a nemesek közül kerültek ki, akik jogi végzettséggel rendelkeztek és a hivatalnoki pályát élethivatásként választották. A fentiek mellett pedig a házassági kapcsolataik és hivatali pályafutásuk alapján mind a városi, mind pedig a megyei társadalomhoz is kötődhettek. A 18. századi országgyűléseken felmerülő főbb problémák és a városi érdekérvényesítés eszközeinek és céljainak ismertetése után Nagy rátér a követek két csoportjának bemutatására. A korszak összesen 12 soproni követéről megállapítja, hogy a soproni elit a legmagasabb szinten képviseltette magát a diétákon, és minden esetben hangsúlyt fektettek a felekezeti

² Kónyová, Annamária: Az 1681-es soproni országgyűlés vallási cikkei, 339–350.

³ Kónya, Peter: A felső-magyarországi szabad királyi városok küldöttjei a magyar országgyűléseken a 17. század végén és a 18. század elején, 107–122.

⁴ Vö.: Gebei Sándor: A Rákóczi-szabadságharc országos gyűlései. In: Rendiség és parlamentarizmus Magyarországon. A kezdetektől 1918-ig. Szerk.: Dobszay Tamás et al. Budapest, 2013, 172.

⁵ Vö.: Forgó András: Egy politikai küzdelem tanulságai. A munkácsi püspök és káptalan erőfeszítései az országgyűlési részvételért. In: Rendiség és parlamentarizmus i.m., 226–227.

⁶ Nagy János: Sopron és Buda országgyűlési követei a 18. században. Adalékok a városi követek csoportjának vizsgálatához, 157–189.

paritásra (a két városi követből egy evangélikus és egy katolikus). A delegáltak kétharmada nemes volt, akik közül néhányan a vármegyei esküdti pozíciót is betöltötték pályafutásuk során. Nagy János meglátása szerint „az említettek zöme saját maga vagy közvetlen felmenői révén szerzett nemesi címet, de nem szakadt el városi életformájától, illetve polgári-értelmiségi foglalkozásától, és nem köteleződött el a vármegyének.” (174. o.) A vizsgált korszak diétáira Buda összesen 14 követet küldött. A század közepéig a szindikust (jegyző) és egy tekintélyes tanácsost küldtek a város képviselőjében, de a század második felében már a szindikust felváltotta a városbíró. A fenti jelenséget Nagy úgy értelmezi, hogy a bürokratizálódott városvezető elit kisajátította magának az országos politikában való részvételt. A soproniakhoz hasonlóan a budai követek között is nagy számban találhatóak olyan jogtudó személyek, akik hivatásszerűen teljesítettek hivatali szolgálatot. A budai követek közel fele volt nemes, de az arányuk az időszak végére fokozatosan emelkedett. A szerző szerint a soproni és a budai követek kiemelkedtek a 18. századi városi követek tömegéből annak ellenére is, hogy a vármegyei követek általában lenézték a városi delegáltakat eltérő joggyakorlatuk, rendi-etnikai elkülönülésük, nem-nemesi származásuk és adótámogató politikájuk miatt.

Pap József egy, a dualizmus kori képviselőkkel foglalkozó átfogó kutatás részeredményeit ismerteti két kérdést vizsgálva: először is, hogy milyen viszonyt lehet kimutatni a képviselők és a kerületük között, azaz a megválasztott politikus idegen volt, vagy a helyi elit tagjai közül került ki; másodszer pedig kirajzolódnak-e olyan választói csoportok, amelyek hasonló pártpreferenciával rendelkeztek az adott időszakban?⁷ Pap a képviselők lokális kötődését Pál Juditnak az erdélyi városokra kidolgozott módszerét felhasználva vizsgálta. Pap eredményei így országos szinten erősítik meg Pál Judit korábbi, a Székelyfölddel kapcsolatos konklúzióit, azaz a megyei kerületekhez képest magasabb volt az idegen képviselők aránya a városokban. Pap úgy látja, hogy az alacsony választói létszám és a tradicionálisabb gazdasági háttérrel rendelkező választói csoportok dominanciája az idegenek jelenlétét valószínűsíti, míg a fejlettebb, jövedelem-alapú gazdasági háttérű réteg a helyi képviselők megválasztásával mutatott összefüggést. Továbbá kiderült az is, hogy a helyi képviselők átlagosan rövidebb ideig töltötték be hivatalukat, mint az idegenek, akikre Pap már hivatásos politikusként tekint. A második kérdést illetően, Pap úgy látja, hogy a városok egy része stabilan a kormánypártra, míg egy, az előzőnél kisebb kör inkább az ellenzékre szavazott. A kettő nagyobb és határozott pártpreferenciával rendelkező csoport mellett kimutatható az ingadozók kategóriája is. A szerző felhívja a figyelmet arra, hogy a városok politikai szimpátiája nem tér el lényegesen az azokat körbevevő területekétől. Így az erdélyi, az észak- és nyugat-magyarországi területek kormánypártinak, az alföldi régió pedig inkább ellenzékinek mondható. A fentiek mellett az is bebizonyosodott, hogy a helyi és az idegen képviselők hasonló arányban jelentek meg a kormánypárti és az ellenzéki kerületekben. Pap az országos szintű részeredmények jelentőségét abban látja, hogy a „makroszintű elemzés elsősorban abban segíti a lokális kutatásokat, hogy kategóriákat állít fel és ezeken belül teszi értelmezhetővé a helyi jelenségeket.

⁷ Pap József: A városi képviselet, városi képviselők a dualizmus időszakában, 224–258.

A statisztikai módszerekkel elkészült táblázatok által a lokális kutatások eredményei országosan összehasonlíthatóvá válnak, és az esetlegesen szükséges kontrollvizsgálatok célterületei is könnyebben kiválaszthatók.” (258. o.)

Cieger András Sopron város leghosszabb ideig, 1887 és 1905 között, 18 éven át hivatalban lévő országgyűlési képviselőjéről, Fabinyi Teofilról írt tanulmányt.⁸ Szerinte Fabinyi kezdetben minden bizonnyal jó választásnak tűnt a soproniak szemében, hiszen a kormány tagja volt, jól tudott németül és az evangélikus felekezethez tartozott. Azonban két évvel a megválasztása után, 1889 áprilisában Fabinyi búcsút intett az igazságügy-miniszteri bársonyszéknek. Ezzel a miniszter elveszítette a kormányzati pozícióból származó befolyását. Emellett Fabinyi a későbbiekben nem tudta jól hasznosítani kapcsolati tőkéjét. Egyes szónoknak sem számított, hiszen nem túl gyakori felszólalásai inkább körülményesnek és monotonnak hatottak. Adottságainak hiánya abban a beszédében is megnyilvánult, amelyben Sopron mellett kellett volna érvelnie az igazságszolgáltatás szervezeti reformjának idején Győr ellenében. Felszólalása ellenére azonban az 1890. évi 25. törvénycikk Győrbe helyezte a királyi főügyészséget és az ítélőtáblát. Fabinyi abban is eltért a képviselőtársai többségétől, hogy idősebb korában, pályája végén lett a testület tagja. Az egyéni képességei mellett politikai karaktergyilkosság is rombolta a személyes hitelességét, ugyanis többször felbukkant a neve olyan – hiteles forrásból meg nem erősített és nem bizonyított – listákon, amelyek szerint a Bach-rendszer fizetett besúgója volt.

Patrik Derfiňák Hodossy Imre (1840–1909) pályafutását ismerteti, aki megszokás nélkül, 37 éven keresztül volt a Sáros megyei, kisszebeni választókerület képviselője 1869-től.⁹ A jogi egyetem elvégzése után Hodossy a Sáros megyei politikai-társadalmi elit tagjává vált ügyészi állásának és házasságának köszönhetően, 1865-ben vette feleségül a korábbi sárosi alispán lányát, Piller Annát. Az 1870-es években már sikeres és elismert fővárosi ügyvédként tevékenykedett, 1878-tól 1893-ig a Budapesti Ügyvédi Kamara elnöke is volt. A 19. század utolsó évtizedeiben aktívan politizált és publikált, élete végén Berzeviczy Alberttel és báró Ghillányi Imrével állt szoros kapcsolatban. Lányainak kiházasítását is a megyei elittel történő még szorosabb kapcsolatok kialakítása jellemezte, egyik lányát Pulszky Géza kamarás, másik lányát pedig Péchy József minisztériumi tanácsos vette el.

Összegzésként elmondható a kötetről, hogy egyik nagy erénye a kétnyelvűsége. Ezzel a szerkesztők egyértelműen elérték céljukat: a magyar és a szlovák történetírás eredményeit könnyebben ismerheti meg a szélesebb közönség. A kötetben a nagyobb és átfogóbb témák mellett a részkérdések tárgyalása is hangsúlyt kapott, bemutatva azt, hogy a városok és az országgyűlés kapcsolata milyen sok szempontból vizsgálható kutatási terület.

⁸ Cieger András: Az érdekvérvényesítés lehetőségei és korlátai. Fabinyi Teofil, Sopron országgyűlési képviselője a dualizmus idején, 276–292.

⁹ Patrik Derfiňák: Hodossy Imre, elfelejtett ügyvéd és politikus Sáros megyéből, 310–325.